

Malraux – önmagát kivétítvén – a „D'une Jeunesse Européenne”-ben megfogalmazott: „A mi elsődleges gyengeségünk abból fakad, hogy mi, akik a világot egy keresztény hálórácson át ismertük meg, nem vagyunk többé keresztények”. Mire építsen etikát, oly szilárdat, mint volt a kereszténység által hitelesített etika, egy olyan ember, aki Istent már csak nosztalgikusan, irodalmi-történelmi reminiscenciákban éli át? Márpedig Kondor számára – jóllehet sohasem beszélt róla és verseiből is csak közvetetten olvasható ki – az emberi eszencia legfőbb meghatározója, az ember ontológiai státusának lényege az etika. Hogyan is fedezhette volna fel, úgyszólván a választott fiú iránt érzett szeretetet szórva rá, Fülep Lajos, akinek egész életműve – beszéljen akár művészetéről, irodalomról, vallásról, filozófiáról vagy bármiről – erkölcsfilozófiai meditáció. Kondor az etikai principiumot, mint láttuk, a szüntelen teremtő-aktus önrealizáló erejében vélte megtalálni, ebben látta az emberi teljesség, azaz szabadság zálogát – de ugyanakkor átélte Dosztojevszkij tragikus kételyeit is. Igazságkeresés istenkeresés nélkül? Helyettesítheti-e a szabadság, az önrealizálás keresése az igazságkeresést? A szuverén individualitás és az igazságkeresés alázata – összeegyeztethetetlen ellentétek, megoldhatatlanok, mint ahogy azok az ember végső egzisztenciális kérdései, a létproblémák, vagy ahogy a szenteken kívül senki sem juthat el az autentikus léthez. Egyedüli menedék a téboly (Van Gogh és Csontváry útja) vagy a zseni önistenítő gesztusa (Nietzsche és Ady kísérlete), amelyek szintetizálni próbálják az összeegyeztethetlent – ám ahogy Kondor írja: „Nem minden örület megváltás” (*Angyal, ördög, költő*). Marad pótlékként a drog és az alkohol vagy pedig megoldásként a szép halál – már akinek megadatik. Kondornak megadatott, mikor is a macskákról szóló szakkönyvet olvasván a kereveten elaludt vagy elaltatta önmagát.

Kondor költészetét azonban nem érthetjük meg, ha csupán egyéni élete vetületében szemléljük. Persze minden benne van a megélt életből, az életét végigkísérő tragikus szerelmek, a héja-nász – hogy-hogy nem fedezték fel irodalomtörténészeink, hogy a nagy magyar szerelmi költészethez méltóak szerelmi versei? De annak ellenére, hogy sohasem akart verseiben „társadalmi kérdésekkel” foglalkozni, mégis a magyar valóságot kevesen jelenítették meg oly költői erővel, mint Kondor a Miskolcon írt *Egy szombat, de csütörtökre esett* című verse – össze kellene vetni az egyik legnagyobb Juhász Ferenc-költeménnyel, a „*Babonák napja, csütörtök: amikor a legnehezebb*”-bel, nemcsak mert mitikusan összecseng a szörnyű nap, a csütörtök, hanem rokonítja őket a nép- és nemzetvesztés félelmének lidérces borzongása is. Oly szemérmesen szép és öntéptő verset is kevesen írtak egy történelemverte népről, mint Kondor: *Magyarság*.

Nem vagyok irodalomtörténész, ezért talán felelőtlen kimondanom: Kondor Béla nagy magyar költő volt.

DE LA POÉSIE DE BÉLA KONDOR

(Resumée)

Béla Kondor fut la personnalité la plus marquante de la génération qui atteignit une maturité d'homme et d'artiste au cours des années cinquante.

Il est difficile de rattacher l'art de Kondor aux tendances principales de l'art hongrois contemporain. La manière dont il assume son art, et dont il choisit ses problèmes, est plus universelle, pour découvrir ses affinités artistiques il ne faut pas se limiter aux seuls peintres. Blake, Rimbaud ou Apollinaire font aussi bien partie du fond intellectuel de son art que Dürer, les icônes et le surréalisme. Les racines de son art puisent leur sève dans les grandes traditions de la culture européenne, son oeuvre se mesure à celle des grands philosophes moralistes.

S'il est isolé de ses contemporains, c'est pour une bonne part parce qu'il vivait encore sous la fascination de la plénitude, sans se contenter de réaliser des valeurs partielles. Pour lui, l'oeuvre doit être totale, le but du travail artistique est de créer un microcosme autonome, ancré certes dans la réalité d'où il abstrait ses propres lois, mais qui, loin d'être une simple imitation de la réalité, a le sens d'une quintessence. Son principe était de tenter l'approche de l'Idée dans sa totalité, et sa tragédie fut le peu de possibilités offertes par notre temps pour réaliser cette aspiration. Comme le Docteur Faustus de Thomas Mann, Kondor s'est attaqué à un rocher de Sisyphe, il consacra sa vie à la tâche de créer, à l'exemple des grands créateurs du passé, des oeuvres dont le microcosme, clos sur lui même, révèle pourtant l'ordre du macrocosme, et une oeuvre qui puisse se présenter comme une structure porteuse de valeurs dans les rapports complexes de l'homme à l'univers, et de l'homme à l'existence sociale. Or, si l'artiste moderne ne se contente pas des signes abstraits, la perfection achevée, classique, lui est inaccessible. La réalité complexe contient trop d'antinomies enchevêtrées pour y puiser de purs rapports qui, dans l'oeuvre, puissent incarner l'Idée.

Kondor souffrait de la force implacable avec laquelle l'aliénation contraint l'homme à vivre une existence diminuée. Tous les problèmes éthiques qui posent au penseur de la seconde moitié du XXe siècle trouvaient en lui une résonance, et principalement tous ceux qui surgirent dans la réalité hongroise entre 1950 et 1970.

Mais Kondor n'était pas qu'un peintre génial, mais aussi un poète authentique. Dans ses poèmes il élaborait le tissu de symboles de son propre univers, le mythe profane de la civilisation moderne, en utilisant, dans une transcription spéciale, la mythologie chrétienne médiévale, le symbolisme primitif et universellement humain, afin de formuler des jugements sur la civilisation moderne, sur la vie de la banalité.

Kondor – le peintre et le poète – était «un chercheur du Dieu» – mais à l'époque moderne cette attitude est devenue problématique, c'est pour quoi dans ses vers il a visé la possibilité de la vie «authentique» – selon le sens heideggerien.

Lajos Németh